

ната ѝ дата (1259 г.), особено при нейнитѣ извънредни художествени достоинства и техническо съвършенство, които поставят паметника не между произведенията на провинциалното изкуство, а въ реда на най-добритѣ оригинални произведения на първостепеннитѣ майстори.

Ний нѣмаме прѣки указания за националността на тѣзи майстори. Обаче срѣдно-българскитѣ надписи, които се срѣщатъ по живописъта, говорятъ въ полза на българитѣ. Както при другитѣ живописи въ Търновското царство,¹⁾ така и въ Бояна, никжде не сж поставени грѣцки надписи. Отъ този фактъ би могло най-малко да се заключи, че и български майстори сж участвували въ украсяването на църквата. Това се вижда особно отъ нѣкои славянски транскрипции и преводи на византийски термини, които показватъ, че работата е била извършена отъ славянски майсторъ споредъ грѣцки оригиналъ. Така, предадени сж: *ὁ Εὐεργέτης* съ *о евергетис*; *ὁ χαλκήτης* съ *(о ха)лькитис*. Особно важно е обстоятелството, че наредъ съ славянското *сѣшест(внѣ) сѣгао д(оу)ха*, е поставено и грѣцкото *πεν(η?)δικоти* т. е. *ἡ πεντηχοστή*.

Ако тѣзи текстове доказватъ участието на българи въ живописъта на Бояна отъ 1259 г., то посоченитѣ характерни явления въ транскрипцията и двуезичието на надписитѣ свидетелствуватъ за грѣцки оригинали, по които сж се водѣли българскитѣ майстори. Обаче, тѣзи чужди образци не сж направили отъ Бояна византийски островъ въ България. Аналогитѣ въ сюжетитѣ, иконографията, стила и даже въ техниката между Бояна и търновскитѣ паметници отъ XIII в. свидетелствуватъ за особна българска школа на живопись.

Отъ друга страна присѣтствието въ живописъта на образа на националния светець Св. Иванъ Рилски (най-старото му изображение) и славянското име „Не-

¹⁾ Църквитѣ Св. Димитъръ (1186/7 год.), Св. 40 Мжченици (1230 г.), параклититѣ на Трапезица въ Търново.

ces peintures s'accroît du fait que nous pouvons exactement les dater (1259), sans parler de leurs éminentes qualités artistiques et techniques. Cette perfection confère à Boïana une place, non plus parmi les oeuvres provinciales, mais à côté des chefs-d'oeuvre originaux des maîtres experts.

Aucun document ne nous indique la nationalité de ces maîtres. Mais les inscriptions en „moyen bulgare“ qui accompagnent toujours les peintures, parlent en faveur des Bulgares. Boïana, comme toutes les peintures murales de l'empire de Tirnovo,¹⁾ ne présente aucun texte grec. On peut évidemment en conclure au moins à la participation d'artistes bulgares à la décoration de l'église. Cette hypothèse est fondée particulièrement sur quelques transcriptions originales slaves ou quelques traductions de termes byzantins qui laisseraient croire que le travail a été exécuté par un Slave, d'après un original grec. Ainsi, on a transcrit *ὁ Εὐεργέτης* par *о евергетис*; *ὁ χαλκήτης* par *(о х)лькитис* et, ce que est particulièrement concluant, à côté du titre slave ordinairement employé: *сѣшест(внѣ) сѣгао д(оу)ха*, — *πεν(η?)δικоти*, c'est-à-dire, une transcription de *ἡ πεντηχοστή* en caractères slaves.

Si des textes slaves nous font entrevoir que les Bulgares auraient travaillé à Boïana en 1259, les transcriptions et les légendes bilingues prouvent que les artistes bulgares avaient entre les mains des originaux grecs. Cependant ces modèles étrangers n'ont pas fait de Boïana une terre byzantine isolée en Bulgarie. Les analogies de Boïana, au point de vue des sujets, de l'iconographie, du style, et même de la technique, avec tous les autres monuments tirnoviens du XIIIe siècle montrent bien l'existence d'une école, tout enfermée en elle-même, sur le sol bulgare.

D'autre part, la présence, dans ces peintures de l'image du Saint national Jean de Ryla (sa plus ancienne représentation) et le nom slave „Недѣля“ remplaçant le

¹⁾ Eglises de S. Dimitri (1186/7), des „Quarante Martyrs“ (1230); chapelles de la Trapézitsa à Tirnovo.